

**Journey into the Heart of God.
Living the Liturgical Year**
Philip H. Pfatteicher
Oxford University Press, 2013
xiii + 415 sider

Anmeldt af **Jon A.P. Gissel**

Forklaren på Bjerget vises på forsiden af bogen, på løsomslaget, ved en ikon i den byzantinske tradition, gengivet i farver. Inde i bogen, lige over for titelbladet, gengives ikonen igen, i sort-hvid, og den ledsagende tekst fortæller, at der er tale om en byzantinsk ikon, i mosaik og fra 1000-1100-tallet. Forfatteren fortæller endvidere, at Forklaren ligger bag hele bogens fremstilling. Det forklares, at Kristus viser sig som »Lys af Lys, sand Gud af sand Gud« med et citat fra den nikænonkonstantinopolitanske trosbekendelse. Ikonens fremstilling forener Det Gamle og Det Nye Testamente og peger mod de troendes enhed, og Treenighedens tre personer er alle til stede.

Så stærkt indledes denne smukke og tæt trykte bog, som kun har de to nævnte illustrationer. Forfatteren har både arbejdet som præst i den lutherske kirke i USA og som universitetsprofessor. Skrivemåden er troende, indlevet, gribende. Der er en tankegang bag bogen, som bygger

på, at den enkelte må være bevidst om en større sammenhæng end sig selv, om kirkesind (se s. 352). Bogen er som helhed et vidnesbyrd om liturgiens betydning. Den store vægt, der lægges på hymnerne, bidrager til den indholdsmættede fremstilling; ofte gengives en gammel hymne udførligt i engelsk oversættelse og ikke sjældent kommenteres oversættelsen. Dermed er bogen også en stor indføring i den kristne hymnetradition. Forfatteren er en lærd og velskrivende mand og giver sig tid til at citere og gøre det med engagement og med smag. Han glæder sig over en elegant pointering af forholdet mellem kors og kroning (s. 187). Han citerer gerne på vers, og da citatet altid er relevant, bidrager dette smukke træk til bogens fylde og lødighed. Forordet fortæller, at han gerne vil fortælle om rigdommen i den kristne liturgiske tradition og dermed om mere end et enkelt kirkesamfunds tradition. Hovedvægten vil blive lagt på den vestlige tradition, romersk-katolsk,

anglikansk/episkopal og luthersk, mens »en vis opmærksomhed« vil blive givet til kirkerne af byzantinsk tradition. Samlet kan bogen beskrives som en syntese af de tre vestlige liturgiske traditioner, og den slutter med ordene om, at det liturgiske år leder os ind i selve Guds hjerte.

Det liturgiske år eller kirkeåret ses som en pilgrimsvandring, der forbinder det stadigt gentagne og det altid nye; det er rettet mod fremtiden. Den historiske tidsfølge er ikke det afgørende. Hver begivenhed i Kristi liv er en åbenbaring af Gud. Liturgien bringer kunstarterne sammen, gør dem til en helhed. Efter en indledning og nogle betragtninger om tid og historie, tager bogen fat med Advent, Jul, Epifani, Fastetid, Den store og hellige Uge, Påske, Ordinær Tid (mellem de store fester), Helgencyklus, for til sidst at samle sig om tanken om at nå ind i Guds hjerte. Bogen viser sammenhængen mellem romersk-katolsk og luthersk liturgisk praksis, medens forskellene glider i baggrunden; for eksempel s. 120, hvor alle tre riter bruger samme gregorianske kollekt. Den viser også en grundlæggende forkærlighed for bønnerne på latin, som beskrivelsen af kollekterne s. 40f. Deres korte, nærmest tørre stil sættes her op imod de østlige liturgiernes mere omfattende udtryk. Andet Vatikankoncil nævnes ret hyppigt. Alt i alt er forfatteren langt mere positiv over for romersk-katolsk kirketradition, end lutheranere almindeligvis er (således s. 11 om Pius XI). Forandringer i 1900-tallet føres gerne frem, således omflytninger (for eksempel af kollekter) fra en dag til en anden på romersk-katolsk side, og det er egentlig påfaldende, så tit forfatteren

giver dem sin tilslutning. Nogen kritik af eller overvejelse om, at det kan give problemer at flytte så meget rundt, kommer ikke frem. Selv s. 169, hvor omflytningen medfører, at kollekten adskilles fra den indlysende evangelietekst, kommer en sådan kritik ikke til udtryk. I den forstand er forfatteren ikke traditionalist. Der er her formentlig en forskel på tankegangen i vesteuropæisk og i østkristen, orthodox sammenhæng, men det kommer ikke direkte til udtryk. Pfatteicher er glad for Thomas Cranmer fra 1500-tallet som kollektforfatter, altså en anglikaner, og dette siger nok ikke læsere fra ikke-engelsktalende lande så meget. Antifonernes betydning understreges. En samling, en kilde, som træder meget frem, er den gelasianske, et håndskrift i Vatikanet fra midten af 700-tallet. Meget hyppigt træder en treårig cyklus frem. Et ord, der optræder forholdsvis ofte, men mærkelig nok ikke i den lille ordliste, er oktav, en fejring til og med den ottende dag (s. 107). Beskrivelsen af det liturgiske år søger helhed, ikke fragmentering (s. 74), fester og perioder fejres aldrig adskilt fra hinanden (s. 68), og denne prioritering præger hele bogen. Det kommer frem, at logik ikke er nok, den rummer ikke livet, den åndelige sandhed har større fylde (s. 138); derfor har vi ofte brug for at forberede en forberedelse. Fastetiden bringer ikke noget nyt, men en fortætning af stadige temaer i det kristne liv (s. 151). Der er en bevidsthed om den israelitiske baggrund, for eksempel Abraham, eller fraværet af streng kronologi (s. 99), om end den ikke træder meget stærkt frem. Der er forskel på liturgiernes baggrund i Det Gamle Testamente,

og de temaer fra dette, som kommer frem i den.

Holdningen er inkluderende, også over for Østkirken. Man må vel sige, at billede og billedtekst lægger op til noget mere end »en vis opmærksomhed«, og det viser sig også, at de østlige kirkesamfund af byzantinsk rod stikker hovedet frem talrige steder. Til selve Opstandelsen, til Påskemat citeres (s. 223f., men med østkirkelige referencer fra s. 220) hele Sankt Johannes Chrysostomos' Påskeprædiken, som læses ved denne fest i Den orthodoxe Kirke. Også i forbindelse med Langfredag citeres et længere stykke af en prædiken af ham (s. 200). Han citeres også om fasten (s. 132) og om betegnelsen »Den store Uge« (s. 173) og som historisk vidne, nemlig om hvornår man begyndte at fejre Herrens fødsel (s. 73). En hymne af Josef Hymnografen fra 800-tallet citeres og en af Efraim Syreren, derimod ikke den største byzantinske kirkedigter, Romanos. Græske kirkefædre som Basilios den Store, Kyrillos af Jerusalem og Johannes af Damaskus citeres. Det fortælles (s. 25), at Kirkeåret i østlig, orthodox praksis begynder 1. september, og at dette er en af flere ligheder mellem orthodoxien og jødedommen, hvis nytår også er i efteråret. Det fremføres (s. 336), at de østlige kirker i højere grad har mindedes Det Gamle Testaments skikkelser som helgener end de vestlige. Ofte bringes Østkirken kun ind som en kort sidebemærkning efter at den vestlige praksis er omtalt, som brugen af liturgiske farver (s. 33) og Lazarus' opvækkelse i forbindelse med Påskemat (s. 168, men dog med særlig omtale s. 172 som optakt til Den hellige

Uge og med henvisning til pilgrimmen Egeria i 300-tallet). Epifanien kaldes en af den østlige kalenders herligheder, og bogens økumeniske anliggende antydes med ordene om, at større opmærksomhed på denne fest kan bringe østlige og vestlige kirker nærmere hinanden (s. 111). Det betones, at Jesu dåb og Treenigheden som teologisk anliggende er og vedbliver at være central i Østen. Bemærkelsesværdig er beskrivelsen af forberedelsen til fasten, hvor det fortælles, at en østlig hymne lader Adam tale om Guds godhed og hans eget fald (s. 155f.). Forbindelsen er tyndere i kapitlet om den ordinære tid, men kommer stærkt igen i kapitlet om helgencyklussen. Her tales om den byzantinske ikonostase, væggen af helgenbilleder foran alteret, om relikvier med mere - I forbindelse hermed kan nævnes, at der fra 2013 på dansk findes *Synaxarier. Orthodoxe Helgens Levninger*, en omfattende oversættelse af Munken Fotius, som netop er inddelt efter kirkeåret.

I bogens sidste kapitel »Into the Heart of God« bringes temaet theosis frem med henvisning til Johannesevangeliet 10,34 og Første Petersbrev 1,4, og efter at en byzantinsk biskops prædiken til Forklarelser er blevet citeret. Forfatteren peger på, at læren om guddommeliggørelse, at gøre mennesker lig Gud, altid er blevet bevaret i de østlige kirker og i de senere årtier er blevet genoptaget af vestlige kristne. Det forklares omhyggeligt, at dette ikke betyder, at mennesket bliver gud af natur, men en genoplivning, genoprettelse, af Guds billede i mennesket, og vi får at vide, at denne tankegang kan findes i vestlig teologi også på overraskende steder. Endelig

fastslås det, at denne guddommeliggørelse er noget, der sker sammen med andre, med standpunkt mod en individualisme der glemmer familien, glemmer Guds folk. Temaet er strejft tidligere, således

s. 88 med citat af kirkefaderen Athanasios: »Gud blev menneske, for at mennesker kunne blive Gud.« Bogens sidste kapitel bekræfter, at Pfatteichers bog har sit grundlag i Forklarelsen på Bjerget.